

BUREUS

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

W KOŚCIELE PARAFIALNYM PW. ŚW. WAWRZYŃCA W ŁOMNICY

**Konserwacja i restauracja
malowideł figuralnych w bębnie kopuły
oraz dekoracji malarskich ścian, stropów i kolumn
we wnętrzu kościoła (4 ćw. XVIII w.)**

woj. wielkopolskie, pow. nowotomyski, gm. Zbąszyń

Przygotowała: mgr Anna Cybulska
dyplomowany konserwator dzieł sztuki

KONSERWATOR DZIEŁ SZTUKI
mgr Anna Cybulska
tel. 607 853 275

DĄBROWA NOWA, 20 stycznia 2012

Prace konserwatorskie przy zabytkowym wnętrzu w kościele pw. św. Wawrzyńca w Łomnicy są konieczne ze względu na zły stan zachowania obiektu oraz wysoką wartość artystyczną i historyczną (czas powstania ok. 1770 r.).

Na podstawie wyników wstępnego rozpoznania budowy technicznej i stanu zachowania obiektów, przy uwzględnieniu uwarunkowań funkcjonalnych, artystycznych i historycznych, proponuje się przedstawiony poniżej program prac konserwatorskich i restauratorskich. Program zakłada przeprowadzenie pełnej konserwacji i restauracji polichromii w kościele. W niniejszym opracowaniu całość polichromii w kościele podzielono na 3 grupy:

1. Malowidła figuralne w bębnie kopuły (osiem obrazów na desce).
2. Dekoracja malarska stropu.
3. Dekoracja malarska ścian i kolumn.

Fot. 1 Kościół pw. św. Wawrzyńca w Łomnicy.

Stan zachowania i przyczyny zniszczeń:

Warunki użytkowania obiektu są dość stabilne, jednak obiekt jest narażony na zmieniający się mikroklimat panujący wewnątrz. Funkcjonowanie obiektu jako kościoła parafialnego sprawia, że w wyniku ciągłej cyrkulacji powietrza postępuje gromadzenie się kurzu zarówno na obiektach wyposażenia jak i na ścianach oraz stropie.

Okresowa kumulacja wilgoci w postaci pary wodnej powoduje gwałtowne zmiany wilgotnościowo-temperaturowe. Zmiany te wpływają na naprężenia na powierzchniach ścian i stropów, czego skutkiem są widoczne liczne spękania i pęcherze warstwy malarskiej.

Stan zachowania polichromii ścian, stropu oraz malowideł w bębnie kościoła można określić jako zły i ulegający stopniowemu pogorszeniu. Czynnikiem mającym wpływ na stan zachowania były prowadzone w XX wieku nieprofesjonalne odnawiania wnętrza. Efektem tych działań było przemalowanie powierzchni ścian i stropów kolejnymi warstwami farb, wskutek czego nastąpiły duże zmiany plastyczno-estetyczne.

Powierzchnia ścian, stropu oraz malowideł figuralnych w bębnie kopuły jest silnie zabrudzona, pokryta kurzem i brudem.

Polichromia na ścianach charakteryzuje się licznymi ubytkami, występującymi głównie wokół krawędzi desek sklepiennych i zrębów ścian. Silne zniszczenia znajdują się w partiach podokiennych, gdzie na polichromii występują zacieki oraz widoczne są ślady zawilgocenia i odspajania się warstwy malarskiej. W wielu miejscach doszło do odspajania się polichromii wraz z zaprawą. Na polichromii stropowej, w miejscach łączeń desek, również występują zacieki i plamy oraz dodatkowo miejscowe spęcherzenia warstwy malarskiej. Powierzchnia jest ponadto silnie zanieczyszczona drobinami kurzu i brudu. Dostrzegalne są liczne, małe otwory po działaniu drewnojadów.

Malowidła figuralne w bębnie kopuły są zabrudzone i pociemniałe. Widoczne są drobne przetarcia, niewielkie ubytki warstwy malarskiej. Na łączeniach desek stropowych występują ubytki i wykruszenia warstwy malarskiej.

Cel oraz założenia konserwacji i restauracji:

Celem prac konserwatorskich będzie zatrzymanie procesu degradacji podłoża, oczyszczenie, usunięcie przemalowań, wzmocnienie strukturalne wraz z zabezpieczeniem przeciw insektom i grzybom oraz przywrócenie kościołowi estetycznego wyrazu z okresu XVIII wieku. W związku z tym planuje się wykonanie pełnej rekonstrukcji lub uzupełnienia ubytków polichromii na ścianach, stropie oraz na malowidłach w bębnie kopuły. Zabiegi te przywrócą obiektowi wygląd z okresu rokoka.

W trakcie prac konserwatorskich planuje się udrożnić i poprawić wentylację kopuły, której brak uwidacznia się na powierzchni malowideł w postaci spękań i złuszczeń warstwy malarskiej i zaprawy.

~~1. MAŁOWIDŁA FIGURALNE W BĘBNIE KOPUŁY: OSIEM OBRAZÓW NA DESCE~~

~~I. IDENTYFIKACJA OBIEKTU~~

~~**Obiekt:** małowidła figuralne: osiem obrazów w bębnie kopuły z kościoła pw. św. Wawrzyńca w Łomnicy, powiat nowotomyski~~

~~**Rodzaj:** obrazy na desce~~

~~**Autor małowidła:** nieznany~~

~~**Czas powstania małowidła:** 4 ćw. XVIII wiek~~

~~**Materiał i technika polichromii:** technika temperowa i olejna na drewnianym podłożu~~

~~**Wymiary:** 8 sztuk o wymiarach: 350 cm x 170 cm~~

~~**Miejsce przechowywania:** kościół parafialny pw. św. Wawrzyńca w Łomnicy, woj. wielkopolskie, powiat nowotomyski~~

~~**Właściciel i użytkownik obiektu:** Parafia Rzymskokatolicka pw. św. Wawrzyńca w Łomnicy, woj. wielkopolskie, powiat nowotomyski~~

~~II. PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH~~

~~Konserwacja obrazów na desce:~~

- ~~1. Wykonanie wstępnych oględzin obiektu, inwentaryzacji oraz dokumentacji konserwatorskiej i fotograficznej obiektu przed konserwacją.~~
- ~~2. Wystawienie rusztowania.~~
- ~~3. Wykonanie badań polichromii celem określenia rodzaju, techniki i chronologii nawarstwień oraz ustalenia pierwotnej kolorystyki i stopnia zachowania warstw pierwotnych.~~
- ~~4. Oczyszczenie powierzchni małowideł z kurzu, brudu i zanieczyszczeń mechanicznych.~~
- ~~5. Zabezpieczenie osypujących się i pudrujących warstw malarskich.~~
- ~~6. Usunięcie wadliwie wykonanych rekonstrukcji, uzupełnień, bądź wstawek wykonanych z niewłaściwych materiałów.~~
- ~~7. Usunięcie przemalowań polichromii, zmienionych retuszy konserwatorskich metodami mechanicznymi i chemicznymi. Wykonanie zabiegu końcowego doczyszczania powierzchni.~~
- ~~8. Kontrola przyzepności warstw polichromii do podłoża, podklejenie odspojen.~~
- ~~9. Wzmocnienie osłabionych zapraw.~~
- ~~10. Podklejenie, wykonanie konsolidacji strukturalnej warstwy malarskiej i zaprawy.~~
- ~~11. Impregnacja wzmacniająca strukturę drewnianego podłoża roztworem Paraloidu B-72 w toluenie.~~
- ~~12. Zabezpieczenie oryginalnej polichromii werniksem retuszerskim.~~
- ~~13. Uzupełnienie ubytków drewnianego podłoża, klejenie pęknięć drewna, wypełnienie szerszych szeluin wstawkami drewna. Uzupełnienie drobnych powierzchniowych ubytków drewna i wypełnienie otworów wylotowych po owadach masami kitowymi.~~
- ~~14. Uzupełnienie ubytków w warstwie zaprawy oraz opracowanie powierzchni kitów.~~
- ~~15. Uzupełnienie ubytków polichromii – wykonanie retuszy konserwatorskich w miejscach przetarć i ubytków warstwy malarskiej oraz wykonanie rekonstrukcji polichromii w obrębie większych ubytków.~~
- ~~16. Końcowe zabezpieczenie powierzchni małowideł odpowiednimi werniksami.~~

~~17. Wykonanie końcowej dokumentacji powykonawczej wg obowiązującego schematu w trzech egzemplarzach.~~

Fot. 2 Malowidła figuralne: osiem obrazów w bębnie kopuły w kościele pw. św. Wawrzyńca w Łomnicy.

Fot. 3 Malowidła figuralne: osiem obrazów w bębnie kopuły w kościele pw. św. Wawrzyńca w Łomnicy.

~~2. DEKORACJA MALARSKA STROPU~~

~~I. IDENTYFIKACJA OBIEKTU~~

~~**Obiekt:** dekoracja malarska stropu we wnętrzu kościoła pw. św. Wawrzyńca w Łomnicy, powiat nowotomyski~~

~~**Rodzaj:** malarstwo ścienne na drewnie~~

~~**Autor polichromii:** nieznany~~

~~**Czas powstania polichromii:** rokokowa polichromia z ok. 1770 roku~~

~~**Materiał i technika polichromii:** technika temperowa i olejna na drewnianym podłożu w kolorze błękitu z elementami złocień i srebrzeń~~

~~**Wymiary:**~~

~~Dekoracja malarska stropu: dł. 1500 cm x szer. 1200 cm~~

~~Dekoracja malarska stropu prezbiterium: dł. 310 cm x szer. 410 cm~~

~~**Miejsce przechowywania:** kościół parafialny pw. św. Wawrzyńca w Łomnicy, woj. wielkopolskie, powiat nowotomyski~~

~~**Właściciel i użytkownik obiektu:** Parafia Rzymskokatolicka pw. św. Wawrzyńca w Łomnicy, woj. wielkopolskie, powiat nowotomyski~~

~~II. PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH~~

~~Konserwacja malarstwa ściennego:~~

- ~~1. Wykonanie wstępnych oględzin obiektu, inwentaryzacji oraz dokumentacji konserwatorskiej i fotograficznej stropu.~~
- ~~2. Wystawienie rusztowania.~~
- ~~3. Wykonanie odkrywek i sond stratygraficznych polichromii celem określenia rodzaju, techniki i chronologii nawarstwień oraz ustalenia pierwotnej kolorystyki i stopnia zachowania warstw pierwotnych.~~
- ~~4. Oczyszczenie powierzchni z kurzu, brudu i zanieczyszczeń mechanicznych.~~
- ~~5. Usunięcie przemałowań polichromii stropu metodami mechanicznymi i chemicznymi. Wykonanie zabiegu końcowego doczyszczania powierzchni.~~
- ~~6. Kontrola przyczepności warstw polichromii do podłoża, podklejenie odspojień.~~
- ~~7. Wzmocnienie osłabionych zapraw.~~
- ~~8. Podklejenie, wykonanie konsolidacji strukturalnej warstwy malarskiej i zaprawy.~~
- ~~9. Wymiana elementów konstrukcji drewnianej, w przypadkach, gdy uległy destrukcji w stopniu uniemożliwiającym skuteczną naprawę.~~
- ~~10. Zabezpieczenie powierzchni drewnianych stropu nie pokrytych polichromią, w tym powierzchni wewnętrznych impregnatem grzybobójczym i owadobójczym o działaniu zwalczającym i profilaktycznym oraz preparatem ogniochronnym.~~
- ~~11. Dezynfekcja i dezynsekcja stropu przy zastosowaniu odpowiednich środków chemicznych.~~
- ~~12. Impregnacja wzmacniająca strukturę drewnianego podłoża roztworem Paraloidu B-72 w toluenie.~~
- ~~13. Zabezpieczenie oryginalnej polichromii werniksem retuszerskim.~~
- ~~14. Uzupełnienie ubytków drewnianego podłoża, klejenie pęknięć drewna, wypełnienie szerszych szeluin wstawkami drewna. Uzupełnienie drobnych powierzchniowych ubytków drewna i wypełnienie otworów wylotowych po owadach masami kitowymi.~~

- ~~15. Uzupelnienie ubytków w warstwie zaprawy oraz opracowanie powierzchni kitów.~~
- ~~16. Uzupelnienie ubytków polichromii zgodnie z weześniejszymi wynikami badań: Wykonanie retuszy konserwatorskich w miejscach przetarć i ubytków warstwy malarskiej. Wykonanie rekonstrukcji polichromii w obrębie większych ubytków metoda naśladowczą, przy użyciu farb wodnych oraz olejnożywicznych.~~
- ~~17. Końcowe zabezpieczenie powierzchni malowideł odpowiednimi werniksami.~~
- ~~18. Wykonanie końcowej dokumentacji powykonawczej wg obowiązującego schematu w trzech egzemplarzach.~~

3. DEKORACJA MALARSKA ŚCIAN I KOLUMN

I. IDENTYFIKACJA OBIEKTU

Obiekt: dekoracja malarska ~~ścian~~ i kolumn we wnętrzu kościoła pw. św. Wawrzyńca w Łomnicy, powiat nowotomyski

Rodzaj: malarstwo ścienne na drewnie

Autor polichromii: nieznan

Czas powstania polichromii: rokokowa polichromia z ok. 1770 roku

Materiał i technika polichromii: technika temperowa i olejna na drewnianym podłożu z elementami złocień i srebrzeń

Wymiary:

~~Dekoracja malarska ścian prezbiterium: wys. 410 cm x 1030 cm~~

~~Dekoracja malarska ścian nawy: wys. 430 cm x szer. 2800 cm~~

Dekoracja malarska kolumn (4 szt.): wys. 460 cm x szer. 110 cm

~~Dekoracja malarska pilastrów (8 szt.): wys. 430 cm x szer. 80 cm~~

Miejsce przechowywania: kościół parafialny pw. św. Wawrzyńca w Łomnicy, woj. wielkopolskie, powiat nowotomyski

Właściciel i użytkownik obiektu: Parafia Rzymskokatolicka pw. św. Wawrzyńca w Łomnicy, woj. wielkopolskie, powiat nowotomyski

II. PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

Konserwacja malarstwa ściennego:

1. Wykonanie wstępnych oględzin obiektu, inwentaryzacji oraz dokumentacji konserwatorskiej i fotograficznej stropu.
2. Wystawienie rusztowania.
3. Wykonanie odkrywek i sond stratygraficznych polichromii celem określenia rodzaju, techniki i chronologii nawarstwień oraz ustalenia pierwotnej kolorystyki i stopnia zachowania warstw pierwotnych.
4. Oczyszczenie powierzchni z kurzu, brudu i zanieczyszczeń mechanicznych.
5. Usunięcie przemalowań polichromii ~~ścian~~ i kolumn metodami mechanicznymi i chemicznymi. Wykonanie zabiegu końcowego doczyszczania powierzchni.
6. Kontrola przyczepności warstw polichromii do podłoża, podklejenie odspojień.

7. Wzmocnienie osłabionych zapraw.
8. Podklejenie, wykonanie konsolidacji strukturalnej warstwy malarskiej i zaprawy.
9. Wymiana elementów konstrukcji drewnianej, w przypadkach, gdy uległy destrukcji w stopniu uniemożliwiającym skuteczną naprawę.
10. Zabezpieczenie powierzchni drewnianych nie pokrytych polichromią, w tym powierzchni wewnętrznych impregnatem grzybobójczym i owadobójczym o działaniu zwalczającym i profilaktycznym oraz preparatem ogniochronnym.
- ~~11. Dezynfekcja i dezynsekcja ścian przy zastosowaniu odpowiednich środków chemicznych.~~
12. Impregnacja wzmacniająca strukturę drewnianego podłoża roztworem Paraloidu B-72 w toluenie.
13. Zabezpieczenie oryginalnej polichromii werniksem retuszerskim.
14. Uzupełnienie ubytków drewnianego podłoża, klejenie pęknięć drewna, wypełnienie szerszych szczelin wstawkami drewna. Uzupełnienie drobnych powierzchniowych ubytków drewna i wypełnienie otworów wylotowych po owadach masami kitowymi.
15. Uzupełnienie ubytków w warstwie zaprawy oraz opracowanie powierzchni kitów.
16. Właściwe opracowanie powierzchni przeznaczonej pod złocenia i srebrzenia: kapitele kolumn, pilastry. Wykonanie konserwacji zachowanych partii złocień, wypunktowanie złotem i srebrem w proszku lub w płatku. Wykonanie rekonstrukcji partii złożonych złotem płatkowym oraz partii srebrzonych srebrem w płatku. Położenie barwnych laserunków na partie srebrzone.
17. Uzupełnienie ubytków polichromii zgodnie z wcześniejszymi wynikami badań: Wykonanie retuszy konserwatorskich w miejscach przetarć i ubytków warstwy malarskiej. Wykonanie rekonstrukcji polichromii w obrębie większych ubytków metodą naśladowczą, przy użyciu farb wodnych oraz olejno żywicznych.
18. Końcowe zabezpieczenie powierzchni malowideł odpowiednimi werniksami.
19. Wykonanie końcowej dokumentacji powykonawczej wg obowiązującego schematu w trzech egzemplarzach.

Fot. 4 Warstwa malarska na ścianach w kościele. Widoczne przemalowania oraz stan zachowania ścian kościoła.

Fot. 5 Kościół pw. św. Wawrzyńca w Łomnicy, wnętrze.

Fot. 6 Kościół pw. św. Wawrzyńca w Łomnicy, wnętrze.

Opracowała: mgr Anna Cybulska, dyplomowany konserwator malarstwa i rzeźby polichromowanej, nr dyplomu 2465/2003 UMK